

Kladrubský klášter

(historie, funkce a stavební vývoj kláštera)

Miloš Smutný, UČO: 426191

DU1334a Proseminář: Architektura (forma a funkce)

Podzimní semestr 2014

Úvod

Dnes již zrušený klášter v malém městečku Kladruby je dozajista jednou z nejpozoruhodnějších staveb na území České republiky. Během své devět století dlouhé existence prodělal několik změn, včetně asi nejznámější přestavby klášterního kostela Janem Blažejem Santinim v 18. století. Formu, jakou kostelu vtiskl Santini, má stavba dodnes. Kromě tohoto významného projektu, kterému chci ve své práci věnovat asi nejvíce prostoru, považuji za podstatné zmínit se i o dalších budovách klášterního areálu, samotném místě, na němž se komplex rozkládá a též o historii kláštera. Věřím, že právě umístění a historie kláštera nejlépe odhalují jeho funkci, kterou během svojí existence plnil. Jako první tedy popíši umístění kláštera (geografické a topografické) a uvedu budovy, které se v něm nacházejí, dále jeho historii a poté se přesunu k rozboru tamějších stavení, zejména kostela Nanebevzetí Panny Marie.

Umístění kláštera a jeho budovy

Kladrubský klášter se nachází v oblasti západního pohraničí, nedaleko města Stříbra. Leží na okraji městečka Kladrub blízko u soutoku Mže s říčkou Úhlavkou. Rozprostírá se na fylitové (břidlicovitá hornina) ostrožně, která se na severní straně areálu strmě zdvihá nad říčkou Úhlavkou. Vrchol této ostrožny se nachází právě v prostorách klášterního kostela. Západní obvod areálu je snížen kvůli bývalému středověkému příkopu, což slouží jako doklad o jisté formě původního opevnění. Celý komplex je složen z kostela Nanebevzetí Panny Marie na severní straně areálu, z budov starého konventu a prelatury, jež navazují na kostel z jižní strany, a dále budovy nového konventu, který stojí na jihozápadní straně areálu a je spojen se starým konventem. Dále se v komplexu nacházejí stáje, přiléhající z východu na nový konvent, nová prelatura, rozprostírající se na jihovýchodě areálu, v pravém úhlu ke stájím a budova tzv. latinské školy, přímo navazující na novou prelaturu ze severu.

Historie a funkce kláštera

Klášter založil kníže Vladislav I. roku 1115 blízko důležité křižovatky zemské stezky, která spojovala Čechy s Bamberkem, Mohučí a Norimberkem. Kromě toho, že byl útočištěm pro obchodníky a poutníky na jedné z nejdůležitějších obchodních stezek své doby, jeho dalším účelem pravděpodobně byla i určitá kolonizace hustého pohraničního lesa, který se táhnul desítky kilometrů na česko-bavorském pomezí.¹ Hned po založení byl klášter osídlen českými mnichy, nicméně nedlouho potom se k nim na popud Vladislavovy manželky Richenzy z Bergu přidali řeholníci ze švábského zwiefaltenského kláštera. Důvodem pozvání mnichů z tohoto kláštera mohla být skutečnost, že byl spojen s klášteřem v Hirsau, známým především kvůli benediktínským clunyjským reformám. Mohlo se tedy jednat o snahu takto reformovat i české území.² Skupina těchto nově příchodících mnichů ovšem požadovala, aby klášter spravoval jejich opat a nikoliv opat český. Kvůli odporu domácích se potom německá skupina vrátila zpět do Zwiefaltenu. Tento proces se ještě jednou opakoval, než se zde roku 1130 zwiefaltenští natrvalo usadili pod vedením německého opata Bertholda.

12. století se stalo pro klášter docela prosperující dobou, ačkoliv byl zhruba kolem roku 1195 vykraden vojsky Jindřicha Břetislava. Již roku 1201 zde ale byl křtěn syn Přemysla Otakara I. Vratislav, což dokládá podporu českého panovníka. V roce 1219 byl objekt také zvolen jako místo k vyjednávání mezi králem Přemyslem a pražským biskupem Ondřejem ve sporu o postavení moci církevní a světské. Konsekrace kláštera proběhla až roku 1233 a byl u ní přítomen i Václav I., který při té příležitosti udělil městu privilegium trhu. Po polovině 13. století své výsadní postavení klášter ztrácí, svědčí o tom klesající návštěvy Václava I. i jeho synů, což mohlo být způsobeno jejich rostoucí preferencí královských měst a hradů.³

Ve 14. století se stal klášter opět prosperujícím místem. Svoji prestiž vyjádřil mimo jiné i získáním práva užívat pontifikálie roku 1347 za vlády opata Jindřicha. Ve druhé polovině 14. století zahrnoval majetek kláštera jedno město (Kladruby), dvě městečka, 128 vesnic a tři hrady. Již na konci 14. století ale utrpěl značné ztráty kvůli sporu mezi Václavem IV. a arcibiskupem Janem z Jenštejna⁴ (k tomuto sporu se váže také legenda o sv. Janu Nepomuckém, který byl tehdy jako Jan z Pomuku arcibiskupovým

generálním vikářem). Václav IV. zahájil ekonomickou blokádu kláštera, jenž byl navíc stížen i jeho fiskální politikou. Ta pokračovala až do 15. století, kdy měl klášter roku 1418 odvádět ročně 300 kop grošů českých. V lednu 1421 místo navíc dobyli husité (mnichům se podařilo uprchnout do kláštera v Řezně). Tam je v dubnu téhož roku oblehla vojska císaře (tehdy ještě krále) Zikmunda Lucemburského, která jej ale ani po měsíci nedobyla. Svědčí to jak o strategické důležitosti kláštera, tak i o jeho značném opevnění (které už dokonce muselo v té době být poničeno od samotných husitů).⁵ Konvent se do Kladrub vrátil až roku 1435 a řeholníci vedení opatem Buškem z Vrtby začali s jeho obnovou.

1. polovina 16. století znamenala období dalšího ekonomického rozkvětu (svědčí o tom zvýšená stavební aktivita v klášteře – např. latinská škola), ale roku 1557 klášter vyplenily německé protiturecké vojenské jednotky a roku 1590 vypukl požár, při němž shořely hospodářské budovy a konvent. Mniši se tedy na čas uchýlili do zakoupeného domu ve městě, než se roku 1604 vrátili do opraveného konventu. Nepříznivé situace pro klášter vyvstávaly v průběhu 17. století, kdy od začátku třicetileté války roku 1618 zažil množství útoků a plenění – nejdříve byl vypleněn katolickými císařskými vojsky, po nich vojskem protestantských stavů, vedených Petrem Arnoštem Mansfeldem, a nakonec Švédy. Bezprostřední období po roce 1648 se tedy vyznačuje zejména poválečnými opravami. V listopadu roku 1653 byly slavnostně přeneseny ostatky knížete Vladislava, zakladatele kláštera (který byl v klášteře pohřben od své smrti roku 1125), do nové hrobky v klášterním kostele. Takto si možná chtěli mniši připomenout po těžkých časech královský původ kláštera a pozvednout tak své sebevědomí.

18. století bylo pro existenci kláštera i stoletím posledním. Charakterizují je rozsáhlé stavební činnosti pod vedením opatů Maura Fintzguta (1701 – 1729), který se zasloužil o přestavbu kostela, a Josefa Siebera (1729 – 1756), za jehož funkčního období probíhala stavba nového konventu pod vedením K. I. Dientzenhofera. Nicméně v roce 1780 se k moci dostal císař Josef II., který zařadil mezi své reformní kroky i rušení klášterů. Ačkoliv se klášter svému zániku snažil vyhnout obnovou klášterní školy,⁶ byl po smrti posledního opata Amada Streera 5. listopadu 1785 na dobro zrušen.

Po zrušení sloužil klášter nějakou dobu k vojenským účelům. Roku 1797 v něm byl zřízen sklad střelného prachu, kterého ležely v klášterním kostele uskladněny tuny. Roku 1800 zde byl lazaret, o dva roky později kasárny a od roku 1818 invalidovna pro válečné vysloužilce. Roku 1825 se jeho úloha opět radikálně změnila, neboť byl zakoupen knížetem Alfrédem I. Windischgrätzem, jenž z něj učinil zámek. Windischgrätzové obývali zejména budovu nové prelatury, ale využití našli i pro další budovy areálu. V budově nového konventu začali budovat roku 1863 pivovar, který další rok začal plně fungovat. Roku 1873 byla na západní straně konventu započata stavba sladovny, ta ale roku 1875 shořela. Budova konventu byla před zničením zachráněna pevnými klenbami, nicméně požár i tak způsobil řadu škod. Zvláště poškozena byla střecha.⁷ Alfréd III. nechal ve 2. polovině 19. století zbořit stodoly, nacházející se na severní straně areálu za kostelem, a terén po nich dal zasypat, což vedlo k vytvoření travnaté plochy, která se na místě nachází dodnes.

První světovou válku přečkal zámek bez vážných incidentů a po ní opět sloužil armádě jako cvičiště a kasárny. Když v roce 1924 odešla vojenská posádka, začal se využívat ke kulturním akcím (koncerty apod.). Po smrti Alfréda III. zdědil zámek Ludvík Aladar z maďarské větve Windischgrätzů. Ten se o panství příliš nezajímal, a tudíž se v klášteře neuskutečňovaly žádné projekty, snad kromě opravy bazilikální střechy roku 1938.⁸ Také druhou světovou válku přečkal bez úhony i přesto, že zde přebývala německá vojenská posádka. Po válce přešel klášter do vlastnictví státu (v letech 1948 – 1960 byl pod správou ministerstva zemědělství) a sloužil k hospodářským účelům. Od roku 1958 byl objekt kulturní památkou, v roce 1966 převzalo správu nad klášterem Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Plzni a od roku 1995 je veden jako Národní kulturní památka v evidenci Národního památkového ústavu. Dnes klášter slouží jako místo konání nejrůznějších kulturních akcí a výstav.

V této kapitole jsem se skrze historii kláštera snažil popsat jeho funkci. Ačkoliv měla každá budova v klášterním komplexu ještě svoji samostatnou úlohu, nejdůležitější se mi jeví jejich podstata jako celku, neboť se jedná právě o celek, který z pohledu historie vystupoval pod označením „klášter“. Věřím tedy, že celek nám v tomto případě může nejlépe pomoci pochopit svůj význam, coby význam kláštera, který

aby jej mohl naplnit, je složen z jednotlivých budov. Jeho památkovou hodnotu ale dle mého názoru naopak nejlépe odhalí jednotlivé stavby (zejména pak klášterní bazilika), o nichž se snad zmíním v dalších kapitolách.

Budovy kláštera a jejich jednotlivý význam a vývoj

Nejprve se zmíním o *starém konventu*. Tato budova stála na svém místě možná už ve 12. století, nicméně její vzhled v tomto období nelze jasně určit. Důležité ovšem je, že v období gotiky, zhruba v první polovině 14. století, prošel přestavbou (nebo byl dostavěn) a jeho podoba, alespoň v nejhrušších rysech, byla totožná s tou dnešní. Jednalo se o čtyřkřídlou stavbu s ambitem do čtverce, která svými rameny přiléhala k bazilice na severu a k budově dnes označované jako stará prelatura na východě. Konvent prošel další podstatnou přestavbou v letech 1664 – 1674, pravděpodobně z kapacitních důvodů, neboť jeho nová forma mohla pojmout více řeholníků (přistavění pater).¹⁰ V tomto období byla v jihozápadním rohu postavena věžička, která se ovšem nezachovala. Z této přestavby se dochovalo pouze západní křídlo s ramenem ambitu, opatřené křížovou klenbou. Dalšími úpravami prošel v roce 1739, kdy bylo z důvodů havarijního stavu budovy nahrazeno východní rameno ambitu novým a jižní křídlo zabráno novým konventem.¹¹

Další budovou, která byla součástí klášterního komplexu pravděpodobně již od doby románské (12. stol.), je *stará prelatura*. Z počátku nejspíš sloužila jako ošetrovna (infirmarium), ale postupem času se stala reprezentativním ubikačním místem opatů a významných návštěv. Stavba je jednopatrová, má pravoúhlý půdorys ve tvaru L a na západní straně přiléhá dnes k novému, dříve ke starému konventu. Na straně severní je připojena ke kapli Všech svatých. Takto vytvořila ve svém středu dvůr. Větší přestavby se, stejně jako konvent, dočkala v letech 1664 – 1674, kdy snad bylo mimo jiné přistavěno patro, nicméně její dnešní podoba byla víceméně ustálena již při jejím vzniku. V jejím jihovýchodním rohu byla v tomto období vybudována pětiboká nárožní věž (jako u konventu, ale zde se dochovala).

Jak jsem zmínil výše, součástí prostoru mezi prelaturou a bazilikou je kaple *Všech svatých*, objekt pravděpodobně pocházející stejně jako předchozí dva z 12. století. Její poloha se mohla od té současné tehdy lišit, ale v areálu nejspíš kaple tohoto zasvěcení byla. Nicméně v gotické době se již určitě nacházela v místech, kde stojí dodnes. Její gotická podoba vznikala před rokem 1394 a v této etapě měl její presbytář křížovou žebrovou klenbu, která byla nejspíš opřena o pilíř ve středu kaple, a závěr podobu pěti stran osmiúhelníku se dvěma okny. Její jižní stěnu vyplňovalo velké okno s kružbou. Na východní stěně se zachovaly válcové přípory. Byla a je propojena s kostelem, ale současná podoba chodby, jenž stavby propojuje, pochází asi až z doby raně barokní. V 16. – 17. století bylo z gotických prvků kaple ponecháno jen obvodové zdivo, polygonální zakončení bylo změněno na obdélníkové a také došlo k jejímu propojení s východní částí prelatury. Místo klenby křížové se objevila klenba necková. Kaple sloužila ze začátku nejspíš k meditaci a modlitbám hostů kláštera, ovšem během 14. století se z ní stala kaple kapituly a dokonce kaple pohřební, což přetrvalo až do doby, kdy byl objekt vlastněn rodem Windischgrätzů. Ti z ní přesunuli pohřbené řeholníky a sami ji začali užívat jako rodovou hrobku.

Pospolité celek, tvořený chrámem, starým konventem a prelaturou doplňuje *nový konvent*. Ten byl vystavěn v letech 1729 – 1775 podle návrhu Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Je to čtyřkřídlá, dvoupatrová stavba na čtvercovém půdorysu. Východní strana má tři rizality, z nichž střední se vstupem je datován zhruba do roku 1733 a byl postaven jako první, členěný sdruženými pilastry. Má nízký štít se sousoším Panny Marie s andílky na svém středu a sochami sv. Benedikta a sv. Scholastiky po stranách. Samotný portál je opatřen dvěma figurálními sloupy v podobě Herakla a Gaia Mucia, zvaného Scaevola z dílny Františka Antonína Kuena. Máme zde tedy příklad spojení křesťanského a antického námětu, kde ale dvě sochy u vstupu mají symbolizovat Krista i přes svůj mytologický původ. Vnitřní prostory jsou zaklenuty křížovou klenbou. Stavba byla vysvěcena již 13. července 1739, nicméně v té době nebyla plně dokončena (zbývalo jižní křídlo). Původně se mělo jednat o stavbu na půdoryse trojúhelníka navrženou Santinim, který těsně před započítím stavby konventu dokončil monumentální přestavbu baziliky. Jelikož ale opat, jenž architekta do kláštera pozval, zemřel, na jeho místo nastoupil nový opat Josef Sieber, který

se rozhodl projektem pověřit raději Dientzenhofera. Pro jiného architekta (ačkoliv se Santinim měl klášter dobré zkušenosti) se snad rozhodl proto, aby bylo vytvořeno dílo, které by bylo spojováno s dvojicí Sieber – Dientzenhofer (objednavatel – architekt), zatímco kdyby stavba byla Santiniho projektem, zůstala by spojována s předchozím opatem Fintzgutem. Bez ohledu na výběr architekta však potřeba nového konventu vyvstala kvůli dezolátnímu stavu konventu starého (dokonce sám Santini po prvním příjezdu do kláštera poznamenal, že konvent vypadá zchátrale již na první pohled).¹² Konvent dokonce sloužil jako pivovar, který byl v jeho prostorách vybudován roku 1863 Alfredem Windischgrätzem.

V areálu se nachází také budova *nové prelatury*, která je stejně jako nový konvent oproti zbylým stavením mladá. Postavena byla kolem roku 1700 na jihovýchodní straně areálu jako jednopatrová obdélníková stavba, táhnoucí se od severu k jihu. V její jižní části se nachází vjezd, dnes hlavní vstup do kláštera. Podle původního projektu asi měla mít i vjezd na straně severní a věž, to ovšem nebylo realizováno.¹³ Její stavba může souviset s postupným přesouváním ústřední části komplexu směrem na východ, zatímco ve středověku byly hlavní vstup a centrum kláštera na západě (přicházelo se tudy ke kostelu). Na severu stavba navazuje na *latinskou školu*, původně renesanční objekt z 16. století. Zejména důležitá je asi proto, neboť se v ní učili jak katolíci, tak protestanti, dokonce zde studoval i spisovatel a myslitel Mikuláš Dačický z Heslova. V areálu se nachází ještě několik stavení hospodářského významu, například barokní stáje v jižní části. Většina hospodářského zázemí byla ovšem na počátku 18. století přenesena mimo rámec samotného kláštera.¹⁴

Kostel Nanebevzetí Panny Marie, jeho vývoj a vyčnívání z celku

Jistě se nemýlím, řeknu-li, že se jedná o nejmonumentálnější stavbu klášterního obvodu. Součástí kladrubského kláštera je již od dob jeho vzniku a dodnes se vypíná nad Kladruby a ukazuje svoji barokně-gotickou (možná je lepší zvolit spíše výrazu „goticky-barokní“) formu širokému okolí. Její dlouhá existence je spojena také s četnými stavebními změnami, jimiž prošla a které ji poznamenaly jak z vnější, tak z vnitřní části.

Jak jsem již zmínil, kostel byl postaven již v době románské, nedlouho po založení samotného kláštera. Před ní v klášteře stál pravděpodobně i jiný kostel, který byl ale spíš provizorní a po dokončení baziliky zanikl. Stavba asi byla funkční už za vlády opata Lamberta (1140 – 1186) nebo přinejmenším opata Reinhera (1230 – 1275). Již od svého vzniku měla tři lodě s transeptem a na východě byla nejspíš zakončena rovně ukončenými postranními částmi chóru s protáhlou středovou částí, uzavřenou apsidou. Chórová část byla mnohem kratší než dnes. Budova tehdy byla opatřena i věžemi, jejichž poloha vzhledem ke kostelu ovšem není úplně jasná. Mohly být umístěny nad rameny transeptu, nad nejzápadnějšími poli bočních lodí či v západním průčelí kostela. Nejvíce pravděpodobnou (v románské fázi) se ovšem jeví existence jediné věže nad křížením (masivní pilíře v křížení, náběhy staré křížové klenby).¹⁵ Na vedutě J. K. Brendla z roku 1674 jsou zobrazeny dvě věže nad rameny transeptu s čtvercovým půdorysem, cibulovitými střechami a půlkruhovými okny. Není ale jisté, že taková byla i situace ve středověku. Zdi sestávaly z pískovcových kvádrů a fasády byly zdobeny lizénami, obloučkovým vlisem a zubořezem. V interiéru se nacházely pilastry či polopilíře opatřené širokými hlavicemi s palmetovou výzdobou. Boční lodě byly neklenuté s plochým stropem a hlavní loď s chórem byly zaklenuty křížovou klenbou. Dodnes se zachovaly její románské části. Původní románské jsou sloupy v západní části kostela, oddělující hlavní loď od bočních. V baroku byly ale zbaveny svých zdobných hlavic a přemodelovány štukem. Románská je i jižní zeď lodi hlavní a vedlejší (přiléhající ke starému konventu), stejně jako jižní průčelí křížení.

V době gotické došlo především k prodloužení presbytáře na dnešní délku a k jeho zakončení polygonálním závěrem na půdorysu sedmi stran dvanáctiúhelníku s opěráky v nárožích. To se událo za opata Racka II. z Prostiboře (1352 – 1393). Došlo též k zaklenutí všech částí kostela, což bylo provedeno nejspíš až v pohusitské době, neboť po dobytí kláštera husity byl chrám nějakou dobu bez střech a kleneb, které byly zničeny. Možné ovšem je, že byly zaklenuty už při prodlužování chóru. Během gotiky prodělal kostel také řadu oprav, jež neměly na podobu kostela významnější vliv. Podivné je, že se nezachoval

skoro žádný důkaz o opěrném systému, což je pro gotické kostely této velikosti atypické. V 16. – 17. století ještě pravděpodobně proběhla realizace dvojvěží nad rameny transeptu, jak to je znázorněno na již zmíněné Brendlově vedutě. Pokud však tato událost proběhla v této době a ne již dříve (v době románské), věže nebyly součástí kostela dlouho.

K významnému přetvoření podoby objektu došlo v 18. století pod taktovkou Jana Blažeje Santiniho na žádost opata Maura Fintzguta. Santini provedl přestavbu v duchu barokně-gotické syntézy, jejíž realizaci výborně ovládal. K této změně celkové podoby kostela došlo ve třech fázích. V první, která proběhla v letech 1712 – 1716, byl chór uzavřen pod triumfálním obloukem a práce pokračovaly od západu k východu (z počátku zde pracovali pouze čtyři zedníci). Také bylo přestavěno západní průčelí. V druhé fázi, jež byla započata 14. srpna 1716 a ukončena roku 1718, byly sneseny barokní (či románské) věže a přistoupilo se ke stavbě kupole nad lodním křížením. V této fázi byla do výklenku západního průčelí umístěna socha Madony. V další fázi, zahájené roku 1718, došlo k přenesení hlavního oltáře pod kupoli, aby mohlo být provedeno zboření původního polygonálního závěru a vytvoření trojlístého kněžiště. Tato fáze končí přenesením sochy Panny Marie na hlavní oltář a posvěcením stavby 15. prosince 1726.^{16, 17} Uplně byly práce ukončeny až roku 1728, kdy 12. dubna došlo k dalšímu přenesení Vladislavových ostatků (první roku 1653, viz. Historie kláštera), neboť byl vytvořen nový Vladislavův oltář, pod nímž je i jeho hrobka. Santini navrhoval jak vnější, tak vnitřní prostory a to včetně některého kostelního nábytku.

Santini se rozhodl převzít původní zdivo, jehož ráz ponechal, takže je stále tvořeno pískovcovými kvádry. Trojlísté kněžiště odhmotnil vysokými okny, které mu dodávají gotický charakter a vnější opěráky, jež sem připojil, jsou zcela funkční. Vytvořil opěrný systém na celé budově, čímž jí dodal plně gotický ráz, stejně jako svým západním průčelím, jež vytvořil celé znovu (nezávisle na předchozím). Kompozice západního průčelí vychází z bazilikálního rozvrhu interiéru, s nárožními zvýrazněnými odstupnými opěrnými pilíři, osazenými fiálami. Všechny pilíře a fiály zde ale nemají konstrukční smysl, nýbrž pouze dekorativní. Socha Panny Marie, která je vsazená do výklenku ve štítu pod křížem, je obohacena obelisky. Pro tehdejší návštěvníky znázorňovaly obelisky tvar, znamenající světlo.¹⁸ Ve štítu bočního portálu na severním průčelí transeptu je socha Panny Marie ochránitelky a ještě výš, až nad korunní římsou, je socha sv. Benedikta. Tambur kupole je otevřen velkými, hrotitými okny, aby dostatečně osvětloval interiér chrámu. Samotná kupole je osazena obrovskou korunou, která se může vztahovat jak k Panně Marii, královně nebes, tak k zakladateli kláštera Vladislavovi.

Uvnitř kostela jsou stěny hlavní lodi a mnišského chóru rozděleny do tří etáží (pater), oddělených římsami. Pole stěn jsou omezena polopilíři s přiloženými pruty, které římsu protínají. Klenby v hlavní lodi a v presbytáři jsou valené, v bočních plackové. V hlavní lodi a kněžišti jsou ovšem opatřeny složitým, geometricky neurčitým štukovým vzorem, který má v prostoru nad hlavním oltářem nejbližší tvar liliového kříže. To jim dodává určitý dynamický ráz. Štuk byl použit k výzdobě celého vnitřního prostoru kostela, od pilířů až po rámy obrazů. Díky kupoli dopadá v prostoru křížení silné světlo shora. V kněžišti to díky jeho vysokým oknům způsobuje sbíhání světla ze všech stran. Důležitou součástí interiérové výzdoby navržené Santinim tvoří také fresky a oltáře. Nachází se zde přes dvacet fresek, z čehož připadá osm na chórovou část, tematicky zaměřenou na chválu Boha, a dvanáct na západní část hlavní lodi, popisující výjevy ze života Panny Marie. Všechny jsou dílem Cosmy Damiana Asama, bavorského malíře, jenž má na svědomí i fresku Nanebevzetí Panny Marie v kupoli. Ta je výjimečná způsobem, jakým se v ní pracuje s různými iluzivními triky, jímž je například skutečné břevno kříže, trčícího do prostoru lucerny.¹⁹ Na protějších stěnách transeptu (severní a jižní) se nachází fresky Pokušení sv. Benedikta a Nebeský Jeruzalém od Judy Tadeáše Suppera z poloviny 18. století. Oltářů je celkem deset, včetně hlavního oltáře. V trojlístém kněžišti se nachází uprostřed hlavní oltář a po stranách oltáře Boha Otce a Matky Církve, které vytvořil Egídius Quirin Asam. V severní boční lodi chóru je Vladislavův oltář, který je zároveň jeho náhrobkem. Plastickou výzdobu oltáře provedl Řehoř Thény, jehož dílna vytvořila i většinu soch na hlavním oltáři. Při restaurování hlavního oltáře roku 1978 bylo

zjištěno, že socha Panny Marie, která je zasazena na střed oltáře a byla pokládána za gotický originál, je ve skutečnosti kopie pocházející z 19. století.²⁰

Celému vnitřnímu prostoru vtiskl Santini symboliku. Hlavní loď má symbolizovat pozemskou Církev, personifikovanou Pannou Marií na Asamových freskách a světci bočních oltářů. Sféru otevřených nebes, sféru samotného Boha vyjadřuje převýšený prostor křížení s kupolí. Kněžiště má otevírat prostor do dálky (je toho dosaženo, podíváme-li se od západního portálu) a symbolizovat střed Světa. Mnišský chór má potom představovat prostor řeholního života a chválení Boha.

Jedním z důvodů, proč se rozhodl opat Fintzgut k přestavbě kostela, mohl být jeho špatný stav a bortící se klenby. Takový problém by ale vyřešily určitě i opravy menšího rozsahu. Možná šlo o snahu vzkřísit bývalou slávu kláštera, kterou měl ve svých počátečních dobách anebo „jen“ o odkaz jednoho opata. Také se mohlo jednat o připomenutí církevní moci a bohatství, což by v tomto směru nedělalo z tohoto projektu nic ojedinělého, nicméně se to nezdá pravděpodobné, neboť se jednalo o kostel, sloužící řeholníkům, žijícím v klášteře. Množství oltářů a dva vstupy, západní a severní, by zase mohly poukazovat na jisté poutní využití.

Závěr

Bohatá historie kladrubského kláštera, objektu založeného samotným knížetem, ukazuje i jeho jedinečné postavení mezi četnými památkami v naší zemi. Podstatný je jako celek, neboť tak plnil svoji funkci v průběhu staletí. Z celku ale dle mého názoru vystupuje právě kostel Nanebevzetí Panny Marie, díky němuž má možná celý objekt dnes tak velký význam. K tomu, aby se tohle budově podařilo, nejvíce dopomohla velkolepá barokní přestavba, iniciovaná jedním z místních opatů. A spojením všech těchto okolností vzniklo místo, udivující dnes mnoho lidí, ať už laiky či odborníky.

Poznámky:

1. Krček, Jakub. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*. Plzeň 2013, s. 45.
2. Šauša, Milan. *Klášter Kladruby: národní kulturní památka*. Nymburk 2004, s. 4. - Nováček, Karel. *Kladrubský klášter, 1115 – 1421: osídlení, architektura, artefakty*. Plzeň 2010, s. 9, 45.
3. Nováček. *Kladrubský klášter* (pozn. 2), s. 11.
4. Milan Šauša píše, že klášter měl být na konci 14. stol. dokonce zrušen a obrovský majetek použit na založení nového biskupství, do jehož vedení by Václav IV. dosadil někoho, kdo by mu byl nakloněn více, než arcibiskup Jan.
5. Nováček. *Kladrubský klášter* (pozn. 2), s. 13.
6. Ibidem
7. Čechura, Jiří. *Kladruby v pohledu devíti staletí*. Plzeň 1995, s. 84.
8. Ibidem, s. 96 – 98.
9. Nováček. *Kladrubský klášter* (pozn. 2), s. 45.
10. Ibidem, s. 62 – 65.
11. Poche, Emanuel. *Umělecké památky Čech. 2. K-O*. Praha 1978, s. 56.
12. Horyna, Mojmir. Dílo Kiliána Ignáce Dientzenhofera v Kladrubech, *Památky a příroda* 2, 1977, s. 579.
13. Vlček, Pavel. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha 1998
14. Horyna. Dílo Kiliána Ignáce Dientzenhofera v Kladrubech (pozn. 12), s. 580.
15. Nováček. *Kladrubský klášter* (pozn. 2), s. 37 – 38.
16. Horyna, Mojmir. *Jan Blažej Santini-Aichel*. Praha 1998.
17. Wirth, Zdeněk. Barokní gotika v Čechách v XVIII. a 1. polovině XIX. století, in: Kotrba, Viktor. *Česká barokní gotika: dílo Jana Santiniho-Aichla*. Praha 1976, s. 165.
18. Horyna. *Jan Blažej Santini-Aichel* (pozn. 16)
19. Neumann, Jaromír. Neznámá díla Cosmy Damiána a Egida Quirina Asamů v Kladrubech, *Umění* 38, 1990, s. 432.
20. Knoflíček, Zdeněk. Nové poznatky o hlavním oltáři v Kladrubech u Stříbra. *Památky a příroda* 5, 1980, s. 539.

Bibliografie:

- Čechura, Jiří. *Kladruby v pohledu devíti staletí*. Plzeň: GIS-Stylizace 1995.
- Horyna, Mojmír. *Jan Blažej Santini-Aichel*. Praha: Karolinum 1998.
- Kotrba, Viktor. *Česká barokní gotika: dílo Jana Santiniho-Aichla*. Praha: Academia 1976.
- Krček, Jakub. *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*. Plzeň: Vydavatelství Západočeské univerzity v Plzni 2013.
- Nováček, Karel. *Kladrubský klášter, 1115 – 1421: osídlení, architektura, artefakty*. Plzeň: Fakulta filozofická Západočeské univerzity 2010.
- Poche, Emanuel. *Umělecké památky Čech. 2. K-O*. Praha: Academia 1978.
- Šauša, Milan. *Klášter Kladruby: národní kulturní památka*. Nymburk: VEGA-L 2004.
- Vlček, Pavel. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha: Libri 1998.

Odborné články:

- Dittrich, Tomáš. Románské stavby z okruhu kladrubského kláštera, *Umění* 28, 1990, str. 129-139.
- Horyna, Mojmír. Dílo Kiliána Ignáce Dientzenhofera v Kladrubech, *Památky a příroda* 2, 1977, str. 577-596
- Knoflíček, Zdeněk. Nové poznatky o hlavním oltáři v Kladrubech u Stříbra. *Památky a příroda* 5, 1980, str. 535-540
- Neumann, Jaromír. Neznámá díla Cosmy Damiána a Egida Quirina Asamů v Kladrubech, *Umění* 38, 1990, str. 430-477